

ŽIVOT
U
DRVENOJ
KUĆI

Očuvanje graditeljske baštine Sesvetskog Prigorja

Drevnih je kuća u selima Savetskog Prigorja u posljednje vrijeme sve manje. Njihovi vlasnici zamijenili su ih novim, "udobnijim" domovima i većinom ih prepustili prirodnom propadanju. Tek u nekima još žive starosjedioci za čije su mladosti bile u punom sjaju.

Željeli bismo upozoriti na nenadoknadiv gubitak ako dozvolimo propadanje posljednjih drevnih kuća i poučiti kako da se s dužnim poštovanjem odnosimo prema onome što je narod stoljećima stvarao. U tom je smislu u Muzeju Prigorja glavna zadaća trajna edukacija stanovništva. U svijest ljudi želimo ugraditi činjenicu da je očuvana, zaštićena i uređena tradicijska baština nositelj identiteta njihove sredine. Smatramo da je izuzetno važno u aktivnosti uključiti cijelu obitelj. Djedove i bake, u čije su vrijeme ili još ranije građene drvene kuće, roditelje koji su danas odgovorni i mogu aktivno djelovati te, naravno, djecu čiji će novi pogled sutra kada odrastu pridonijeti tome da građevine koje su preostale ne dožive istu sudbinu kao mnoge drvene kuće u vrijeme njihovih roditelja.

Dakle, svrha je ove izložbe i cijele akcije poticanje na pozitivnij odnos prema graditeljskoj baštini te zanimanje za potrebe njenog očuvanja, zaštite i revitalizacije. Izložbom prikazujemo neke pozitivne primjere i mogućnosti koje stoje na raspolaganju kod obnove drvenih građevina, a koje ne ugrožavaju ili pak devastiraju njihove vrijednosti. Mnoge takve građevine nisu posebno zaštićene kao spomenici kulture, ali kao dio svakidašnjeg života sela dio su kulture baštine i kulturnog krajolika pa kao takve zaslužuju našu pažnju.

Pučka graditeljska baština

Pučka graditeljska baština kao segment narodnog stvaralaštva odražava kreativnost naroda, svjedoči o umjetničkim, povjesnim, tehničkim i kulturnim događanjima na prostoru na kojem je nastala.

"Pod pojmom narodnog graditeljstva podrazumijevamo nepokretno etnološko naslijeđe (samo-stalne objekte stambene ili neke druge namjene) ili skupinu objekata međusobno povezanih u veću naseobinsku cjelinu (okućnica, zaselak ili selo). U nepokretno etnološko naslijeđe također ubrajamo i umjetničko naslijeđe kao što su kapelice, crkvice, raspela, i naravno prirodno naslijeđe, pojedina stabla, izvori i druge prirodne oblike koji su značajni za krajolik i s objektima čine životno povezanu cjelinu." (Zvezdana Koželj, 1988.)

Istraživači pučke graditeljske baštine u prošlosti

Milovan Gavazzi muzealac i dugogodišnji profesor na Filozofskom fakultetu, Odsjeku za etnologiju, svojim je pedagoškim i znanstvenim radom obilježio hrvatsku etnologiju dvadesetog stoljeća. U nekoliko kapitalnih djela iznio je prikaze i analize, od običaja do iscrpnih pregleda materijalne kulture.

U svojem istraživanju materijalne i duhovne kulture teži temeljitoj deskripciji, utvrđivanju pripadajućeg nazivlja, rasprostranjenosti i pronalaznjenju analogija, a sve to radi rasvjetljavanja podrijetla i nastanka kulture baštine.

Kada obrađuje pučku graditeljsku baštinu, cijelu tematiku svrstava u tri skupine: naselja, stambene i ostale zgrade te kućni inventar.

Za stvaranje tipologije kuća uzimao je u obzir prvenstveno građevinska obilježja: gradnju zidova, način konstrukcije, oblik krova i materijal za pokrivanje te broj i raspored prostorija. Gavazzi je smatrao da je vještina građenja drvenih kuća s krovovima od slame baština kulturnog slavenskog sloja koji je zajednički svim slavenskim

narodima, što potvrđuje nazivljima pojedinih konstrukcijskih detalja.

Dok je Gavazzi usredotočen na materijalnu kulturu, mlađe generacije etnologa afirmirale su nove pristupe, a jedan od njih je istraživanje veze između načina života i arhitekture. Također, u novije vrijeme predmetom interesa postaje stanovanje, drugim riječima, ono što je etnologinja Aleksandra Muraj nazvala "ponašanjem i življenjem u stanu". (A. Muraj, 1989.)

Prvi etnolozi - konzervatori Beata Gotthard-Pavlovsky i Marija Gamulin šezdesetih su godina prošlog stoljeća promovirale metode istraživanja i dokumentiranja, te kriterije za vrednovanje pučke graditeljske baštine. Prema tim metodologijama provedene su akcije istraživanja i fiksiranja stanja etnoloških spomenika na cijelom području kontinentalne, primorske i jadranske Hrvatske. Prakupljena fotografska i arhitektonska dokumentacija čuva se u Upravi za zaštitu kulturne baštine i Konzervatorskim odjelima. Etnolozi konzervatori sudjelovali su uz ostale stručnjake u izradi novog Zakona o zaštiti / očuvanju kulturnih dobara iz 1999. godine.

Zanimanje arhitekata za pučku graditeljstvo u Hrvatskoj započinje u posljednjim desetljećima 19. stoljeća. Produkt je opće društvene klime, težnje za nacionalnim osamostaljenjem i promoviranjem vlastite kulture baštine. Godine 1885. Udruženje hrvatskih inženjera i arhitekata potaklo je svoje članove na istraživanje narodnog graditeljstva. U sljedećem su desetljeću, 1896. godine, objavljeni prvi rezultati istraživanja, arhitektonske snimke drvenih kuća na Mlenskoj izložbi u Budimpešti, te 1900. godine na Međunarodnom kongresu arhitekata u Parizu. Nekoliko godina poslije tiskan je atlas u pet svazaka na hrvatskom i njemačkom jeziku: "Hrvatski građevni oblici". Iako je atlas nepotpun, jer neki dijelovi Hrvatske kao što su Zagorje, Međimurje, Podravina i Prigorje nisu bili obrađeni, zbirka snimaka je bila od velike važnosti jer je pružila sliku pučkog graditeljstva s kraja 19. i početka 20. stoljeća, 30-ih i 40-ih godina 20. stoljeća

oijenjeni i poznati arhitekt Stjepan Planić analizirao je forme pučkog graditeljstva ne ograničivši se samo na stambene građevine nego promatrajući sveukupni život i stanovanje na selu, uključujući i okoliš.

Jedan od najboljih poznavatelja pučkog graditeljstva arhitekt Aleksandar Freudenreich promatra ga prvenstveno u najužoj povezanosti s prirodnom sredinom, čime je blizak današnjim pogledima struke. Desetljećima obilazeći najzabačenija sela po cijeloj Hrvatskoj, zanimajući se za sve što je čovjek sagradio, sakupio je više građe nego ikdo do tada. Svrhu svojega rada vidio je u boljem poznavanju građevne baštine koje će poslužiti arhitektima i etnologima u daljnjim istraživanjima.

Rezultati pedesetogodišnjeg rada objavljeni su u knjizi "Kako narod gradi" u izdanju Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture 1972. godine. Svoja je zapažanja popraio brojnim fotografijama i vlastitim crtežima. Vrlo je koristan rječnik u kojem su sabrana tumačenja naziva i pojmova koje narod rabi pri gradnji. Tumač pojmova pučkog graditeljstva (1 019 pojmova) radi jednostavnijeg razumijevanja uz opise koristi i crteže pa su tako dobivena i oblikovno konstrukcijska tumačenja, jer kako autor iz iskustva kaže: "Da se arhitektonski problemi i pojmovi jednostavnije objašnjavaju skicama i crtežima, negoli s puno riječi ili s mnogo dugih razgovora." (A. Freudenreich, 1972.)

Njegova se naklonost nije borila samo u opisima i klasifikaciji, nego se i aktivno uključio u projekte zaštite (jedan od prvih prijedloga je muzej na otvorenom). Također se bavio transformacijom elemenata pučkog graditeljstva u suvremenu arhitekturu. Kakav je interdisciplinarni doprinos, kako za etnologiju i arhitekturu, tako i za širu društvenu zajednicu arhitekt Freudenreich učinio omogućivši uvid u sagledavanje vrijednosti tradicijskog načina života, potvrđuje činjenica da se mnogi etnolozi i arhitekti koji danas rade na zaštiti tradicijske arhitekture pozivaju na njegove radove.

Služba zaštite kulturne baštine

Danas arhitekti i etnolozi djeluju zajedno unutar institucija službe zaštite kulturne baštine pod okriljem Ministarstva kulture u suradnji s gradskim prostornim planerima.

Služba zaštite kulturne baštine u području zaštite etnoloških spomenika svoje djelovanje orijentira na inventarizaciju i registraciju te njihovu fizičku zaštitu. Stručnjaci koji se bave pitanjima zaštite raznorodnih su znanstvenih disciplina. U takve programe uključeni su u širokom radu: etnolozi, konzervatori, arhitekti, građevinari i drugi, a njihova se saznanja nadopunjuju, što pridonosi većem znanju o tradicijskom graditeljstvu uopće.

U novije su vrijeme održani stručni skupovi na temu obnove tradicijske arhitekture. Godine 1988. održan je simpozij u organizaciji Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu: "Etnologija i arhitektura" u okviru programa 12. internacionalnog kongresa antropoloških i etnoloških znanosti. U prilikama arhitekata i etnologa obavljavaju se različita gledišta i oblici tradicijske arhitekture i mogućnosti revitalizacije.

Još jedan značajan stručni skup održan 1995. godine posvećen je obnovi i očuvanju tradicijske arhitekture: "Obnova i očuvanje Hrvatske pučke graditeljske baštine" u organizaciji Konzervatorskog odjela u Zagrebu i Croatia Nostra. Tema na skupu istaknule su i ukazale na svu raznolik problematiku očuvanja i obnove, od etičkih i prostornoplanskih do praktičnih problema, sada i u svjetlu najdrastičnijeg oblika, ratom razorenih objekata.

Od praktičnog djelovanja službe zaštite kulturne baštine treba spomenuti primjere valoriziranih i zaštićenih spomeničkih cjelina.

Rastoke - zaštićena cjelina kuća i mlinica na slapovima Skunjišće jedan su od najvrjednijih primjera tradicijske i prirodne baštine, pogotovo zato jer je to jedna od rjetkih cjelina u kojoj se još uvijek odvija svakodnevni život njegovih stanovnika. Iako je to poznati primjer zaštićene

spomeničke cjeline, za vrijeme okupacije toga područja nisu bile pošteđene razaranja. Pobunjeni Srbi su spalili, demolirali i opijačkali najvrednije kuće i mlinice. Rastoke su danas većim dijelom obnovljene i revitalizirane, a radovi se na objektima nastavljaju.

Selo Krapje - valorizirano visokom kategorijom nalazi se unutar Parka prirode Lonjsko polje. Tom je selu 1995. godine dodijeljen počasni naziv Selo graditeljske baštine, a Internacionalni odbor ICOMOS-a za gradove i povijesna mjesta predložio je Hrvatskoj vladi da Krapje uključi u listu svjetske kulturne baštine.

U Sesvetkom Prigorju, petnaestak kilometara sjevernije od Sesveta, na omanjem platou nadmorske visine 350 metara, nalazi se selo Petruši. Zbog svoje izdvojenosti i nepostojanja civilizacijskih standarda (u Petrušima nema vodovoda ni kanalizacije, a tek 1995. godine zasvijetlila su prva svjetla ulične rasvjete), sačuvali su svoju strukturu i tradicijsku arhitekturu u cjelini.

Stanovnici sela, čiji je broj na žalost sveden na samo četiri obitelji, obratili su se Muzeju Prigorja za potporu, nadajući se da bi se selo kao cjelina moglo zaštititi, što bi njima bilo od pomoći i kod rješavanja problema infrastrukture. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode uvrstio je zaselak Petruši u evidenciju spomenika kulture kao povijesnu graditeljsku cjelinu - seosko naselje (lipanj 1999.).

Organizacija parcela i objekata u selu proizašla je prvenstveno iz brdovite konfiguracije terena pa su građevine raspoređene gusto i nepravilno te se ne osjeća omeđenost pojedinih okućnica. Većina kuća je drvena, manji broj građen je od kamena ili cigle, a pojedini su kombinirane gradnje. Drvene kuće su građene od horizontalno položenih *planki* na podzidu od klesanog kamena. Neki imaju djelomično ukopane podrume, betonske ili kamene, koji su služili u gospodarske svrhe, a stanovalo se u gornjem dijelu građenom od drveta.

Petruši

Veći broj kuća je lošeg građevinskog stanja zbog unušenih krovnih konstrukcija pa je njihova budućnost upitna. Nasuprot tome ima građevina koje bi se uz manje ili veće intervencije ili adaptacije mogle obnoviti. Premda su kuće u Petrušima manjih dimenzija zbog skromnijih materijalnih mogućnosti vlasnika, građene su s osjećajem za proporcije i oblikovanje detalja. Spoj ljepote krajolika i tradicijske arhitekture čini ovaj ambijent visoko vrijednim.

Uloga muzeja u zaštiti kulturne baštine

Muzeji nemaju ingerenciju nad nepokretnim spomenicima kulture, osim u vidu dokumentacije i evidencije, no njihov je zadatak informiranje nadležnih službi zaštite o promjenama na terenu. Tradicijsko graditeljstvo je u muzejima zastupljeno gotovo isključivo u prikazima interijera u okviru stalnih postava. Tek posljednjih godina, od kada je svijest o zaštiti građevinske baštine prisutnija, priređuju se izložbe s namjerom ukazivanja na devastaciju i propadanje drvene arhitekture.

Jedna od mogućnosti zaštite građevina koje provode i zalažu se za njih etnolozi i arhitekti konzervatori je zaštita *in situ* (na mjestu gdje je podignuta) pojedinačnih građevina ili ostvarenje muzeja na otvorenom - etnoparka.

Do danas je od mnogo dobrih ideja i projekata realiziran mali broj. Možemo spomenuti "Staro selo" u Kumrovcu i Zavičajni muzej u Donjoj Kupčini.

U "Starom selu" rekonstrukcijom i uređenjem stare jezgre naselja sačuvala se autentičnost građevina, etnografska i povijesna vrijednost.

Svaka je građevina zadržala funkciju koju je imala na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće i prikazuje izvorni seoski način života. Tako koncipiran etnopark edukativna je i primamljiva destinacija za posjetitelje.

Zavičajni Muzej u Donjoj Kupčini prikazuje kulturu baštinu Pokuplja. Obuhvaća pet građevina u jednoj cjelini, s bogatim fondom predmeta postavljenih u nekoliko trajnih izložaba: tradicijski kućni inventar, rukotvorstvo, alat, te prirodoslovnu izložbu i manju knjižnicu. Muzej Prigorje Sesvete započeo je prije dva desetaka godina s izradom sustavne fotodokumentacije tradicijskog graditeljstva Sesvetskog Prigorja. Snimljeni su gotovo svi drvene građevine na ovom području. Zadržih desetak godina mnoge su srušene ili su u sve gorem stanju pa je u planu ponovni sustavni pregled terena. Godine 1986. u suradnji s Republičkim zavodom za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu i tadašnjim Regionalnim Zavodom za zaštitu spomenika kulture ostvarena je akcija "Istraživanje i fiksiranje stanja etnoloških spomenika u cilju prikupljanja i proučavanja mogućnosti njihove zaštite". Tom su prilikom obišena sela i zaseoci: Planina Donja, Planina Gornja, Kučlovača, Kašinska Sopnica, Kašina, Goranec, Glavnica Gornja, Glavnica Donja, Vugrovec, Prepuštovec, Moravče, Adamovec. Registracija stambenih i gospodarskih građevina tradicijske arhitekture popraćena je foto i arhitektonskom dokumentacijom. Arhitektonski su snimljene gotovo sve značajnije građevine, njih potmaestak. Muzej Prigorja je surađivao prilikom rada na zaštiti nepokretnih kulturnih dobara za potrebe prostornih planova.

Kuća s palatom

Tradicijnska arhitektura Sesevetskog Prigorja

Šumovite padine Medvednice imale su značajnu ulogu u gospodarstvu sesevetskog kraja, a drvo se kao osnovni građevni materijal koristilo u gradnji kuća.

Osim kuća, na gospodarskoj okućnici se tradicionalno nalaze štala, kotlec, kokošnjac, kuharna (s krušnom peći), štagač, kukuružnjak i, naravno, bunar.

Sela sjevernog dijela Prigorja prilagođavaju se bredovitoj konfiguraciji terena pa su zbijenije strukture, okućnice su nepravilnih oblika i rasporeda građevina. Bitna karakteristika tih kuća je polukopani podrum - pešnica, ispod jednog dijela ili ispod cijele kuće. Zidane su od kamena debljine zida 50-tak centimetara, a služile su pohrani vina. Zahvaljujući blagim padinama stanovništvo se u velikoj mjeri bavilo uzgojem vinove loze. Posebnu zanimljivost čine ulazna vrata u pešnicu, koja su dvokrilna, sastavljena od daščica koje se iz središta zakasko šire i tvore motiv koji podsjeća na sunce. Iznad pešnice je drvena gradnja od hrastovih planjki. Unutarnji raspored prostorija je vrlo jednostavan, sastoji se uglavnom od tri prostorije: ūže (glavna soba), komora (soba) i kuhinja. U kuću se ulazi ili preko pristupne prostorije koja se ovdje zove prag ili preko garkja koji se proteže preko cijelog dvorišnog pročelja kuće.

U ravničarskom dijelu sela su veća, okućnice pravilnije s prizemnim dvernim kućama bez podruma (nalazimo ga u vrlo malo slučajeva).

Kuća s pešnicom

Na podzidu od kamena, opeke ili betona (visine 30 - 40 centimetara) postavljena je tipična kuća pravokutnog izduženog floora građena od hrastovih ili kestenovih planjki. Najčešće je u sredini dvorišnog pročelja natkriveni ulaz koji se naziva palatan. Raspored unutarnjih prostorija sličan je onom u kućama bredovitog dijela Prigorja. Sastoji se od praga (garkja), kuhinje u sredini i dvije sobe, ūže i komora. Kuće su još imale i takozvane najže, tavane gdje se sušilo meso, a dim je dolazio iz ložišta u kuhinji.

Planjke od kojih je građena kuća obrađivane su tesanjem, u novije vrijeme piljenjem. Na uglovima kuća planjke su spajane na dva karakteristična načina: prostim ili hrvatskim vezom i slijepim ili njemačkim vezom.

Krovitla su dvostrana sa zabitnim poluskošenjima na cijelom području Prigorja, pod nagibom od 45 stupnjeva i pokrivena biber crijepom. Iz nekih kazivanja saznavamo da su se krovovi do početka dvadesetog stoljeća pokrivali raženom slamom koju u Prigorju zovu rtek.

Kuće su gradili domaći majstori koje nazivaju cimernarima, tesarima ili pakirima. Majstori tesari ukrađavali su stiliziranom geometrijskom ili biljnom ornamentikom gredu iznad *planjki* i bojali je živim bojama. Posebno su se ukrađavali zabati kuća gdje je majstor na gredu upisivao uz godinu izgradnje svoje ime ili neki drugi tekst. Najbogatije su ukrađavani *palutani*, zašim vrata i okviri prozora gdje se vitičasti ukras često doima poput čipke. Također su česti križarski motivi (kalež, križ, Kristov monogram) na pročeljima kuća i zabatima palutana. Uz mnoge druge drvene kuće imaju i jednu sasvim konkretnu prednost nad zidanim. One se daju rastaviti i preseliti. Preseljavali su ih i u prošlosti, unutar okučnice ili na udaljenija mjesta. Selidba (prevlačenje) se radila na drvenim valjcima na manjim udaljenostima, a da pritom nije trebalo rastaviti kuću. Za preseljenja na veće udaljenosti kuća bi se rastavila, a svaka bi se *planjka* morala prethodno označiti kako bi se kasnije znalo postaviti svaku na točno zadano mjesto. Na isti se način kuće rastavljaju i prenose i danas.

Nova izgradnja i zanemarivanje tradicije

Procesi koji su nakon Drugoga svjetskog rata uzrokovali transformaciju sela potaknuli su novu izgradnju. Šezdesetih su godina prošlog stoljeća mnogi ljudi odlazili na privremeni rad u inozemstvo. U vremenu što slijedi bolje financijske prilike i doseljavanje dovele su do ubrzane izgradnje kojoj dugujeemo današnji izgled sela. Na žalost nova arhitektura najčešće ne donosi nove estetske vrijednosti.

Umjesto da su iskustva i funkcionalna rješenja tradicijske arhitekture usklađila s modernim načinom života, novozgrađene su kuće oblikovanjem i korištenim materijalom u potpunosti prekinule s tradicijskim načinom gradnje.

Nerijetko putujući po zemljama srednje Europe oduševljeno zapažamo kako je s puno ljubavi očuvano graditeljsko naslijeđe. Kod nas je na žalost malo ljudi koji prihvate izazov obnove stare građevine. Kvalitetu stanovanja u drvenoj kući možemo definirati riječima: arhitektura po mjeri čovjeka, autentična, spontana, kreativna itd.

Iako bi takav stav mogli protumačiti i kao početniha razmišljanja, konkretnost i logičnost tradicijskog graditeljstva dobiva na vrijednosti kada se uspoređi s modernim kućama.

Kako bi se izbjegla nesuvislta izgradnja i postigla potpunija zaštita cjeline sela te sačuvata njegova povijesna i ambijentalna vrijednost, službe zaštite surađuju na izradi prostornih planova, te je u novije vrijeme izrađeno nekoliko sveobuhvatnih elaborata:

- Konzervatorsko-urbanistička dokumentacija sa snjemicama zaštite nepokretnih kulturnih dobara, zaštićeni i evidentirani dijelovi prirode sa snjemicama zaštite (Gradski zavod za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, Zagreb 1995.)

- Konzervatorski podloge - Knjiga 1, Nepokretna kulturna dobra; Knjiga 2, Zaštićeni dijelovi prirode (Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zagreb 2000.)

- Elaborat GUP - Ssvete I, Konzervatorska podloga - nepokretna kulturna dobra II, Evidentirani dijelovi prirode s uvjetima uređenja i korištenja (Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, 2001.).

Obnova tradicijske arhitekture

Proces planiranja obnove složen je proces, bilo da se radi o pojedinačnoj građevini, seoskim okućnicama ili cijelim naseljima. Prije nego što se upuste u obnovu vlasnici drvenih kuća ili oni koji bi to htjeli postati trebaju imati neke pokazatelje o vrijednostima, lokalnim specifičnostima i mogućnostima zaštite.

Kod obnove u obzir treba uzeti ne samo kuću nego i njezin sadržaj, način života ljudi i okoliš u kojem se kuća nalazi.

Želimo li sačuvati karakteristike kraja i njegovu tradiciju moramo:

1. podići razinu svijesti edukacijom lokalnog stanovništva o vrijednostima tradicijske arhitekture i njezinim prednostima
2. upućivati na stručne ustanove kod izrađivanja planova za adaptaciju kuće
3. izraditi općima upuštva kako popraviti uvjete stanovanja u postojećoj kući, a da se pritom bitno ne mijenja osnovna struktura
4. osigurati nadzor kod izvođenja radova

U Ssvetskom Prigorju malo je drvenih kuća koje možemo navesti kao primjer obnove.

Dobrodo!

Imanje obitelji Čvrlović u Dobrodolu najbolji je primjer obnove tradicijske arhitekture u Ssvetskom Prigorju. Obitelj je pokazala iznimno zanimanje za akciju Muzeja Prigorja. Gospodin Josip Čvrlović zapisao je svoja znanja i iskustva u želji da pomogne onima koji imaju slične namjere. Njegov tekst donosimo u cijelosti.

Lokacija objekta: Grad Zagreb; gradska četvrt Sesvete; naselje Dobrodošli brijeg

Nositelj inicijative: Obitelj Čavlović
Svrha inicijative: Očuvanje starih drvenih građevina i njihovo oživljavanje preprimjenom.

Obitelj Čavlović podrijetlom je iz starih gradskih obitelji koje su imale pogodnosti i udobnosti što ih pruža razvijena gradska sredina (plin prije Drugoga svjetskog rata, voda, kanalizacija, telefon, prometnice i infrastruktura najuže zagrebačke jezgre). Ovo napominjemo da bi se razumjela filozofija pristupa cijelom projektu.

Obitelj je bila povezana s prirodom i imala je potrebu da joj se na bilo koji način približi ili čak usko veže. Od supruginih se predaka 1968. godine okupljuje dio starog obiteljskog gazdinstva na lokaciji Veliki Vrh u Voloderu (Moslavina) s prekrasnom starom slobodnjačkom

kurijom na kat. Kurija je izgrađena 1800. godine (moslavačko-posavski tip čardaka). Čardak (dimenzija 12 x 7 m) je bio izrađen od hrastovih greda i pjaniki koje su bile ili isključivo tesane ili rijetko piljene ručnim gaterom. Stanje drvene konstrukcije bilo je iznenađujuće solidno - konzervirano i preparirano dugotrajnim utjecajem prirode. Čardak je sagrađen dvjema različitim tehnologijama gradnje što je konstrukcijski vrlo interesantno. Konstrukcija prizemlja u čvorovima vezanja izvedena je u tzv. njemačkom spoju (vidi skicu 1). Nadgrade kata izvedeno je u tzv. starohrvatskom spoju (vidi skicu 2).

Razlog takvoj gradnji nije nam poznat, ali smatramo da ima svoje konstrukcijske prednosti. Budući da od kraja Drugoga svjetskoga svjetskog rata tamo nije nitko živio, uz objekt su bili zapušteni vinograd i ruševni štagalj i štala. Svemu je prijetilo potpuno propadanje. Poprav-

Slika 1: Njemački spoj

Slika 2: Hrvatski spoj

kom je građevina spašena od daljeg propadanja i pretvorena je u ugodnu kuću za povremeni boravak tijekom vikenda ili preko ljetnih odmora. Građevinski nije mnogo napravljeno, nego je samo osigurana svrsishodnost.

Kako smo tu staru prekrasnu građevinu svakako željeli očuvati, a objekt je bio udaljen oko 80 kilometara pa nam je radi tadašnjih loših prometnica bio daleko, odlučili smo da je, kombinirajući s autohtonim građevinama u kraju gdje smo posjedovali zemljište prikladne veličine, preselimo u obliku kakvom je bila na originalnoj lokaciji.

U naselju Dobrodol u tadašnjoj općini Sesvete imali smo zemljište s odobrenom lokacijskom dozvolom za gradnju drvenog objekta i odlučili smo preseliti građevinu iz Volodera i kombinirati je s jednom autohtonom drvenom kućom (prigorski tip stambenog obiteljskog objekta). Obitelj Megjaj Josipa, pok. Petra, je u dvorištu pored novoizgrađene zidane katnice, stambenog objekta, imala jednu takvu iz 1926. godine staru drvenu kuću koja je služila kao kokošinjac i bila je osuđena na propadanje. Drvena konstrukcija kuće bila je u dobrom stanju. Vlasnici su je rado odstupili uz umjerenu naknadu.

Obje su građevine izmjerene i snimljene i prostudirano je njihovo uklopanje u jednu cjelinu. Poseban je problem bio spoj dvaju različitih stilova te kako građevine uklopiti u ambijent sela i zemljišta. Uz dragocjene savjete nekećine znanaca arhitekata s Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu našli smo rješenje.

Zemljište, dimenzija 36 x 112 m, na koje smo smjestili objekt(o) položeno je na brjegu Vrh u naselju Dobrodol i spušta se od vrha brjega prema sjeveru i šumačku Bukovje. Uz zemljište prolazi makadamski put prolazan za sva vozila. Sa zapadne i južne strane na udaljenosti od 50 do 100 m ovičeno je gustom šumom.

Prije početka gradnje pribavili smo sve potrebne suglasnosti. Prema izrađenim nacrtima i mjerama

"prigorki"

"moslavka"

građevine izgradili smo temelje i, s obzirom da je položaj na nagnutom terenu, u sklopu temelja podrum vašiine polovice prigorske građevine. Smještaj objekata napravljen je u kluč, a spoj je konstruiran pomoću jednog hodnika koji istodobno konstrukcijski djeluje kao dilatacijski kompenzator.

"Moslavački" čardak postavljen je u smjeru istok - zapad s pročeljem prema sjeveru, dok je "prigorski" dio postavljen u smjeru sjever - jug s pročeljem okrenutim prema istoku.

Bilo je neobično važno naći odgovarajuće stare stručne majstore - cimernane koji će oba objekta znalački i bez oštećenja rastaviti i poslije na drugom mjestu ponovno sastaviti. Po preporuci mještana iz Dobrodola uspjeli smo se dogovoriti

s ekipom koju su sačinjavali Ivan Mudifaj kao poslovođa, Stjepan Horvat (iz sela Mudifaj) i Tomo Šiletić iz Šletića. Nakon skidanja zemljane žbuke i pruča s unutarnjih površina stijena, što je stoljećima bio uobičajeni način unutarnjih oblaganja, majstori su počeli obilježavati svaku pojedinu gredu, planjke, sve do nastitnih dijelova drvene konstrukcije. Time su osigurali da kasnije sastavljena kuća bude točno onakva kakva je bila u originalnoj izvedbi. Posebna je pozornost bila povećana položaju drvenih klinova s kojima su se po vertikali spajale planjke stijena i po horizontali planjke stropa između prizemlja i kata kod čardaka. Na "prigorki" tu važnu ulogu imaju tzv. pobenuhi - vertikalni stupovi u stijeni dvostrano ušijebljeni koji povezuju horizontalno položene planjke stijena. Obje su kuće spajane u originalnoj izvedbi i u kasnijoj ponovnoj gradnji

bez jednog željeznog čavla u glavnoj konstrukciji. Taj zahtjevan posao besprijekorno su obavili odabrani majstori i cijela je operacija bila završena u dva mjeseca 1961. godine.

Tim je radovima objekt doveden, u moderno rečano, "rohbau" stanje. Trebalo ga je učiniti sposobnim za stalni boravak s jasno opredijeljenom kulturom stanovanja. Odlučili smo da na katu čardaka veća soba bude spavaća, a manja radni kabinet. U prizemlju je, koje zauzima 70 m², ostavljena samo polupregrada koja je bila pregrada između gospodarskog i skladišnog prostora. Taj je prostor postao dnevni boravak, a drugi dio velika blagovaonica. Prizemlje je s katom vezano masivnim hrastovim stepenicama koje se ne razlikuju od originala, osim što su radi racionalnosti u donjem dijelu zakrknute. Od stepenica južno natzi se dugačka "loggia" nastala od tzv. naže u originalnoj izvedbi. Sa sjeverne strane i dijelom prema istoku izbačen je tram koji je gredama vezan za glavne nosive grede u kući i oslonjen je na noseći tram.

"Prigorika" je standardno imala dvije prostorije smještene lijevo i desno od ulaznog hodnika, a jednu direktno nasuprot ulaza. Taj je autohtoni raspored ostao potpuno isti, ali joj je funkcija malo modificirana. Lijeva prostorija je podijeljena u kuhinju i kupaonicu, desna soba je tzv. "gostinjska", a u sredini je smočnica.

Prije nego objasnimo način izvedbe i opišemo iskustva stečena tijekom radova napomenut ćemo da smo u selu 1995. godine od obitelji Samec otkupili još jednu drvenu hrastovu kuću iz 1928. godine s dvije stambene prostorije, ali nešto drukčije prigorske arhitekture. Ta je kuća kao i prethodne pomno obilježena prije rasklapanja i sastavljena točno onako kakva je bila dok je bila u uporabi. Ovaj su put radove izveli mladi cimemarni samouci i to Željko Brleković i Slavko Gregurec iz Velikog Brda, ali također uz savjetodavnu asistenciju starog majstora Nana Mudilaja, koji zbog starosti više nije mogao raditi sam. Dok naša prva "prigorika" ima ulazni

balkon pakivan tipičan za većinu prigorskih kuća, dotle Samecova ima natkriti tram uzduž cijelog pročelja ograđen do pojasa punom stijenom, a iznad toga rasterom od profiliranih letvi. Ta je kuća spašena od propasti jer je bila potpuno devastirana, tako da su za dovođenje trebali novi stropovi, prozori, zabat i krovšte. Uspjela su se sačuvati sva originalna vrata s originalnim bravama i središnjim hvataljkama. Kuća je postavljena u pozadini zemljišta cca 25 m južno i paralelno s "mostavkom". Njena je namjena da bude gospodarska zgrada s time da u jednoj prostoriji bude spremište s mogućnošću da je u skoroj budućnosti pretvorimo u sobu - depandansu, dok je druga prostorija već u potpunosti dobila namjenu hobi-radionice.

Opis primjenjenih radova i rješenja

Stropovi i nosive grede ostavljene su u autohtonom obliku i zaštićeni su onim lazumim premazom.

Krovšte i crijep ostavljeni su isti. Dotrajali crijepovi su zamijenjeni istim tipom i gotovo isto starim, kupljenim kod pojedinaca koji su srušili stare kuće. Na čardaku je ostao isti krov i crijep, ali je to prema usmenoj predaji crijep koji je zamijenjen između dva svjetska rata.

Vanjski su zidovi ostali neobrađene planjke kao što su bile, samo smo ih dodatno zaštitili mješavinom starog automobilskog ulja iz mjenjača i alikidnog razredivača u omjeru 1 : 5.

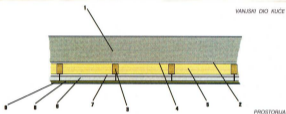
Tu nam je tehnologiju savjetovao jedan znanac tehnolog radi niskih troškova u odnosu na zaštitu lazumima kao i odličnim zaštitnim svojstvima drveta. Zbog odnosa miješanja ulja i razredivača premaz se brzo i odlično suši i na stjene se ne hvata prašina.

Podovi deke s betonskom podlogom temelja radeni su tako da se plastičnim tipima pričvrsto raster od standardnih krovinih letava. U praznine rastery ubacila se štuta od šljake kao izolacija i ispunjena. Na taj se raster postavio klasični brodski pod 100 x 20 mm. Završno je obrušen i

premazan mat lakom za parket. Jedino su u kupatnici položene keramičke pločice.

Pod na prvom katu "moslavka" izveden je na podlozi od hrastovih planjki. Autohtono je ta podloga bila takva. Na podlogu je radi izbjegavanja sipanja prašine i eventualnih "trušenja" položen sloj debele građevinske PE folije, zatim sloj od 10 mm stiropora kao zvučna i toplinska

sredinama, a posebice svakog vlasnika tadašnjih kuća. Mora se priznati da s tada raspoloživim alatima i sredstvima ta ornamentika izaziva divljenje i danas. Trudili smo se da na svim objektima koje smo prenijeli sačuvamo ili rekonstruiramo staru ornamentiku budući da je originalna zbog slabije kvalitete drveta (jelovina) s vremenom istrunula. Ti predimno izrezbareni

Slika 3. Poprečni presjek zida

1. vanjska planjka debljine 100 mm
2. građevinska PE folija
3. raster od na "kari" postavljernih krovnih letvi 25 x 50 mm u vertikalnom razmaku od cca 500 mm
4. razmak od 10-15 mm (znojna biana)
5. jastuci od prave staklene vune debljine 50 mm (više se ne proizvodi, pa se može primijeniti štapana mineralna vuna)
6. paneli od "heraklita" s unutaršnjim nanosom od 15 mm stiropora, sve učvršćeno na stijenu
7. na šuge nanosimo "Rabbit" pletivo - danas može Knauff - Fless
8. klasični cement "špic" i nakon toga produžni mort debljine po potrebi da izravna zidove
9. završni sloj žbuke od grubog pjeskosa granulacije 2-4 mm da se dobije grube struktura kao presjek starih stijena.

izolacija i na to je položen brodski pod 20 x 100 mm.

Stijene - zidovi u obje kuće izradene su na sljedeći način (vidi skicu 3)

Drvna ornamentika je u svim ruskim sredinama u Hrvatskoj igrala važnu ulogu i svjedočila je o ukusu i smislu za ljepotu tadašnjih žitelja u tim

ukrasi u drvu, izradeni dugotrajnim radom majstora, bili su izazov te smo ih sami strpljivo rekonstruirali. To je vidljivo na snimkama iznad svih prozora i vrata.

Interjeri su riješeni po vlastitom ukusu, njegujući komotan ladanjski stil, u kojemu je dozvoljeno i ponešto improvizacije i mješanja stilova. Spavaće

su sobe namještene sa stariim seoskim namještajem i slikama koje su strpljivo skupljane u okolini. Radni kabinet ima stari "alt deutsch" pisaci stol i ruralni krevet s tuhicom. Dnevni boravak u srednjem dijelu ima otvoreni kamin u punoj funkciji s dodatnim grijanjem recikliranog zraka. Ostalo je svrsishodan ladanjski namještaj s mnogo slika i sitnih detalja, koje su također rezultat kolekcionarske strasti vlasnice. Blagovaonica je cijela u "alt deutsch" stilu, a posebno je vrijedna pažnje kašjeva peč velikih dimenzija, koja ima i funkciju peći za centralno grijanje cijele stambene cjeline. Ta je peč izrađena po narudžbi kod poduzeća "Silex - Kordić" u Samoboru. Osluke peći predstavljaju posebnu vrijednost, jer ih je oslikala i izradila akademska slikarica Đurđa Merle i uz ostalo predstavljaju i zaštitnog sveca ovoga kraja, arhanela st. Mihaela.

Infrastrukturni zahvati učinjeni su tako da omoguću normalan život u sredini gdje ne postoji ni vodovod ni kanalizacija ni razvod plina. Vodovod je riješen izgrađenom cisternom aktivne zapremine od 40 m³ (40.000 l) i kućnim modernim hidroforom (AQUAPACK).

Kanalizacija je riješena trostepenom aneobnom septičkom jamom koja ima kapacitet koji dozvoljava pražnjenje svaki 4-5 godina. Od makadamske ceste u podnožju zemljišta do kraja na vrhu izgrađena je amirano-betonska staza za prolaz vozila s travnom sredinom.

Okoliš i cijelo zemljište podijelno je u nekoliko cjelina.

Dio ispred glavnog objekta čini park koji je ustrojen odmah nakon kupnje zemljišta. Pošumljan je uglavnom raznim vrstama četinara i rijetkog bilja. U sredini na istočnoj i zapadnoj strani nalaze se proplanci koji razbijaju visinu četinara i daju prozračnost cijelom prostoru.

Uz kuću s istočne strane postavljen je stari bunar spašen iz "grabe" na dnu sela, koji kao izvor vode nije u funkciji jer voda na tom mjestu uza sve napore nije nađena. Vlasnici su izradili kopiju nadgrada, s krovom i kolom, klasičnog seoskog bunara i primjereno ga oslikali.

Južno od glavnog objekta izgrađena je drvena sjenica s obaveznim dodatkom otvorenog ognjišta. Iza toga prostire se njegovani travnjak, kamenjari s trajnicama i mali ribnjak s vodo-padom. Zapadno od njega, obojen visokom ogradom od tuja, nalazi se povrtnjak.

Istočno od kuće i travnjaka nalazi se mali voćnjak s nekoliko jabuka, trešanja, bresaka i nasadom malina i ribiza.

Onaj koji se želi upustiti u sličnu akciju unaprijed treba prihvatiti život tipičan za takvu sredinu. Unaprijed treba uspostaviti razumijevanje između sebe, prirodnog okruženja i stanovništva. I iznad

svega treba imati želju da zamišljeno provede u djelo. Mora biti zaljubljen u prirodu i sve što iz nje izvire. Ali isto tako mora željeti da njegov primjer ne ostane usamljen. Nakon našeg pothvata u selu su još tri objekta doživjela revitalizaciju, a nadamo se još ponekom.

Jasno, takav pothvat zahtijeva strahovito mnogo osobnog rada. Kada bi se sve moralo plaćati, bilo bi to financijski vrlo zahtjevno, a i planje je da li bi tada sve imalo toliko važnu osobnu notu.

Sesvete

Do 1997. godine u Bjelovinskoj ulici u Sesvetama nalazila se drvena zgrada karakteristične tradicijske gradnje. Zbog povijesnih, arhitektonskih i etnoloških vrijednosti pridonosila je ambijentalnoj cjelini središta Sesveta te je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu 1990. godine uveo u registar nepokretnih spomenika kulture.

Kuća je građena 1890. godine i imala je više vlasnika. Izduženog je pravokutnog tlocrta i nalazila se na temelju koji je zidan od kamena. Građena je od hrastovih planjki koje su horizontalno položene i na uglovima spojene njemačkim vezom. Prvotno je u unutrašnjosti imala tri prostorije i pristup iz ulaznog prostora, a kasnije je pregrađena. Krovšte je dvostrešno, s poluskošenim zabatima i pokrovom od biber crijeva. Na južnoj strani pročelja, koje je nekada bilo orijentirano prema ulici, nalazi se sjemenska greda ukrašena geometrijskim uzorkom.

Suglasnošću gradskog Zavoda za zaštitu i obnovu spomenika kulture i prirode, tadašnji vlasnik gosp. Bruno Dragičević dao je razstaviti kuću i darovao je Muzeju Prigorja.

Od 1997. godine, kada je kuća rastavljena, pohranjena je u skladnom prostoru Mesne industrije "Sijena". Muzej do sada nije bio u mogućnosti realizirati ponovno postavljanje na novoj lokaciji. Ove su godine počeli pregovori i uprava "Sjemena" izrazila je želju da kuću

postavi unutar tvorničkoga kruga, što će se i obaviti pod nadzorom čjelnika Muzeja. Unutrašnjost kuće će biti opremljena namještajem, a trebala bi imati reprezentativnu namjenu.

Prigorska kuća u Međimurju

Kuća se nalazi nedaleko graničnog prijelaza prema Murskoj Soboti. Kako drvena arhitektura nije tipična za ovaj kraj, vrlo se lako uočava u krajoliku.

Kuću je obitelj Tomašić kupila 1996. godine u Svibovskom Otoku, selu u blizini Save južno

od Sesveta. Građena je od drvenih planjki, dužine 14,5 m i širine 6,5 m. Na zabatu kuće urezana je godina izgradnje 1887. i ime majstora tesara Stjepana Kolčića koji ju je sagradio. Po građevinskim obilježjima i ukrasu to je tipična drvena kuća ravničarskog dijela Sesvetskog Prigorja.

Obitelj Tomašić je u istom selu kupila još jednu kuću u znatno lošijem stanju, koja im je poslužila za potrebe zamjene nekih dijelova na prvoj kući i pri uređenju interijera.

Rastavljanje kuće, preselejenje i ponovno postavljanje dovršeno je 2001. godine. Kod postavljanja vanjski je izgled sačuvan u potpunosti, osim što su u krovnom dijelu dodani prozori i postavljen novi biber crijep.

U unutrašnjosti kuće uklonjeni su pregradni zidovi kako bi se dobio velik prostor koji je bio nužan za prenamjenu u ugostiteljski objekt. U potkrovlju je stambeni prostor vlasnika.

Okomito na pročelje kuće nadograđena je natkrivena terasa gdje su korištene grede i građevni materijal druge kupijene kuće kako bi se uskladili materijali s glavnim građevinom.

Okolišu ugostiteljskog objekta poklonjena je velika pozornost, pa su vlasnici dobili i priznanje od Hrvatske turističke zajednice u okviru ekološko-edukativne akcije "Volim Hrvatsku" u kategoriji urednosti okoliša ugostiteljskog objekta.

Kurija obitelji Marochini

Kurija se nalazi u Paruževini, selu sjeverno od Sesveta. Građena je po kazivanju vlasnika u vremenu između kraja 18. stoljeća i 1812. godine. Prvi je poznati vlasnik bio Josip Keresztury de Szinersegh. U vlasništvu obitelji Marochini nalazi se od kraja 19. stoljeća. Današnji je vlasnik obitelj Aida Marochinija.

Zbog starosti se kurija nalazi u stanju koje zahtijeva temeljitu intervenciju iznutra i izvana. Izgrađena je od hrastovih i kestenovih planjki na postamentu koji je mješavina kamena i cigle. Desno od glavnog ulaza u kuriju ulazi se

u podrum koji se proteže cijelom dužinom gornjeg drvenog objekta. Na planjke je nanosena žbuka pa je građevina izvana odavala dojam da je sagrađena iz drugog materijala. O konstrukciji kurije saznalo se mnogo više kada je skinuta vanjska žbuka. Više različitih načina gradnje i spajanja planjki pokazuje da je građena u više faza. Nadalje, neke grede imaju utore koji sugeriraju sekundarnu uporabu. Sjeverna strana je u puno lošijem stanju od ostalih pa je bilo potrebno izmijeniti neke dotrajale dijelove. Do sada je vlasnik sanirao dio vanjske fasade. Radovi su u tijeku.

Želimo vjerovati da dolaze vremena u kojima će ojačati svijest o vrijednosti tradicijske arhitekture te se povećati interes i mogućnosti za obnovu. Stanovnici sela trebaju prihvatiti odgovornost za vlastitu baštinu i svoju ulogu u kreiranju razvoja svojeg sela, jer nije svejedno što će preostati naraštajima koji dolaze.

Literatura:

- Aleksandar Freudenreich: Kako narod gradi, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1972.
Milošan Gavazzi: Pregled etnografije Hrvata, Zagreb, 1940.
Zbornik sažetaka "Obnova i očuvanje hrvatske pučke graditeljske baštine", Zagreb, 1997.
Zbornik radova sa simpozija etnologija i arhitektura, Zagreb, 1988.
Dunja Šarić, Branka Šprem Lović: Rekonstrukcija i uređenje Muzeja "Staro selo" u Kumrovcu
Aleksandra Muraj: Živim znači stanujem, Zagreb, 1989.
Ksenija Marković: Zagrebačka hiža, Drvo, prosinac 2001.
Ksenija Marković: Zaštita, očuvanje i čuvanje kulturne tradicijske baštine i hrvatska etnologija, Zagreb, 2000.
Zdravko Živković: Hrvatsko narodno graditeljstvo, Zagreb, 1993.

Zahvaljujem gd. Kseniji Marković na sugestijama i stručnoj pomoći.

Zahvaljujem obitelji Čavlović što nam je nesebično otvorila vrata svoga doma i tako pomogla u realizaciji ove izložbe.

Izložba je dio zajedničke muzejsko edukativne akcije pod nazivom "Kuća" povodom Međunarodnog dana muzeja 18. svibnja.

Muzij Prigorja ove godine obilježava 25 godina od osnivanja.

KAKO OČUVATI I OBNOVITI STARU SELJAČKU KUĆU

Što treba činiti:

Najprije: Uzeti vremena, pažljivo promatrati kuće iz kraja koje su zadržale stari karakter (čak i one ruševne koje su najčešće i najautentičnije). Otkrivamo da je prava seljačka kuća neprimjetna u krajoliku – okolišu i da se dobro uklapa svojim prirodnim materijalima.

Projekt: Čak i za novu namjenu očuvajte karakter stare kuće: poštujujte volumen i proporcije zidova te prozorskih i ostalih otvora.

Izvedba: Za pokrov slijedite običaje kraja (biber crijep, ražena stama, kamen, šindra) s odgovarajućim nagibom krovšta.

Očuvajte volumen dimnjaka. Upotrebijavajte uobičajane otvore dotičnog kraja; izbjegavajte prevelik broj otvora, ako je potrebno svjetlosni otvor postavite na zabatu.

Za zidove, upotrebijavajte materijale kraja (drvo, cigla, kamen, pleter, zemlja...) ili ih obnovite ako je potrebno.

Očuvajte starinske prozore, u slučaju potrebe ostavite vrata iste veličine, ne povećavajte postojeća. Radije dvokrilni prozor sa šest šprjaka nego trokrilni.

Važni detalji: Za vrata i prozore upotrebijavajte stare modele. U unutrašnjosti očuvajte ili rekonstruirajte ognjište, peć, otvoren strop s gredom i podvlakama, daske poda, ulaz na tavan.

Okoliš: Za ogradu upotrebijavajte materijal kraja: žbuc, daske, pleter, kamen... Za vet, zadovoljite se stablima, biljem, cvijećem s vašeg područja i iz vaše okolice.

Očuvajte i održavajte golubarnike, bunare, močvare, potoke...

Naprotiv, pažnja:

Ne počinjte radom prije nego ste dugo i dobro promislili i promotrili okolinu i tradicijsku arhitekturu, način gradnje, materijale.

Ne podižite temelje niš ne povećavajte nepotrebno otvore ne poznavajući omjere i lokalne običaje.

Nemojte htjeti biti originalni pod svaku cijenu stvarajući kič.

Ne upotrebijavajte bakar i fibro – cement. Ne gradite terase ako nisu na tom području postojale.

Ne stavljajte otvor koji je stran u ovom kraju ili koji je prevelik.

Ne upotrebijavajte materijale koji se ne upotrebljavaju na okolnim građevinama i ne pripadaju regiji.

Ne stavljajte velike prozore.

Ne stavljajte na garažu vrata koja se rukuju ili džu. Ne cementirajte pločnik do garaže. Bez mediteranskih žaluzina na kontinentu.

Ne upotrebijavajte kričave boje, npr. crvenu za fasadu.

Bez pretencioznih ograda kao što su cementne ograde sa zavjucima, "baroknim" ukrasima ili sl.

Bez ogroznih stabala ili bilja, simuliranih zdenaca u vidu automobilskih guma, kamenih "nogu" kroz travnjak, ograda od točkova kola, plastičnih bazena itd.

DOBRA OBNOVA MORA OSTATI NEVIDLJIVA !

Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu

ŽIVOT U DRVENOJ KUĆI

Očuvanje graditeljske baštine Sesvetskog Prigorja
travanj - svibanj 2002.

Nakladnik
Muzej Prigorja
Trg Dragutina Domjančića 5, Sesvete
tel./fax: 01/ 2001-601, tel.: 01/ 2010-252

Za nakladnika
Vladimir Sokoč

Autor izložbe i kataloga
Dubravka Habuš Skandžić

Likovni postav izložbe
Dubravka Habuš Skandžić
Irena Petrinec

Oblikovanje kataloga
Irena Petrinec

Lektura
Jadranka Varošaneć

Fotografije
Irena Petrinec
Mladen Tomljenović
Foto dokumentacija MP

Edukativna radionica uz izložbu
Dubravka Habuš Skandžić

Priprema i tisak
Gandač, Zagreb

Naklada
500 primjeraka

Tiskanje kataloga i realizaciju izložbe financijski je omogućio Gradski ured za kulturu

